

УДК 811.112.:81'373.611:001.4

ЛАРИСА ВОЛОВИК
(Полтава)ОСОБЛИВОСТІ ПРЕФІКСАЛЬНИХ
ДІЄСЛІВ У НІМЕЦЬКІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ
ТЕРМІНОЛОГІЇ*Ключові слова:* словотвірна модель, словотвірне значення, мікромодель, твірна основа, похідна основа.

Проблема дієслів із першими прислівниково-прийменниковими компонентами **durch-**, **unter-**, **über-**, **um-**, **hinter-**, **wider-**, **wieder-** привертала увагу багатьох науковців (з-поміж них М. Д. Степанова, О. С. Кубрякова, С. Д. Кацнельсон, Н. Хомський, N. Kjellman, I. Kühnhold, H. Marchard, G. Mungan, W. Reinhardt), а дієслова із зазначеними компонентами неодноразово викликали лінгвістичні дискусії. Дієслова досліджувались у діахронічному аспекті як проміжна фаза розвитку між подільними та неподільними вторинними дієсловами (J. Grimm, H. Paul, R. Leinen) та синхронічному аспекті як особлива група в німецькому префіксальному дієслівному словотворі (F. Hundsnurscher), III-й клас дієслів (H. W. Eroms, L. M. Eichinger), так звані «дієслова подвійної форми» (A. Simeckova, W. Fleischer, I. Barz), дієслова з відокремлюваними та невідокремлюваними префіксами (М. Д. Степанова, К. С. Кубрякова, Р. П. Недялков, А. І. Норанович та ін.) [2, с. 1; 6, s. 182].

Префікси **durch-**, **über-**, **unter-**, **um-**, **hinter-**, **wider-**, **wieder-** можуть бути відокремлюваними і невідокремлюваними. Невідокремлювані дієслівні префікси **durch-**, **über-**, **unter-**, **um-**, **hinter-**, **wider-**, **wieder-** посідають завжди в усіх формах дієслів позицію перед ТО. Вони є ненаголошеними, модифікують ТО. Основним критерієм відокремлюваності є значення дієслова: при конкретному (просторовому) значенні ТО префікс відокремлюється, при переносному значенні – не відокремлюється. Наприклад: *unternehmen – nahm unter – untergenommen* – накинути (наприклад, пальто); *unter//nehmen – unternahm – unternommen* – брати на себе (відповідальність) [1, с. 226].

Метою статті є опис утворення ПО префіксальних дієслів від ТО кореневих дієслів. З економічних словників та фахової літератури були вибрані 35 ТО корневих сильних та 80 утворених від них ПО префіксальних дієслів.

Утворення ПО префіксальних сильних дієслів відбувається за СМ: $CM_4SV_{st} = Präf. + SV_{st} + en$. Суфікс **-en**, як і в складі інфінітива дієслова, не словотвірний, а формотворчий, тому в словотворенні не розглядається [4, с. 186]. До складу моделі $CM_4SV_{st} = Präf. + SV_{st} + en$ уходять ММ із префіксами **durch-**, **unter-**, **über-**, **um-**, **hinter-**, **wider-**, **wieder-**, з-поміж яких відокремлюємо 6 типів:

1. $MM_1SV_{st} = Präf. + SV_{st}$: *brechen (a, o)* – ламати → *durch//bréchen* – порушувати (заборону); *schießen (o, o)* → *durch//schießen* – промчати, промайнути; *bringen (a, a)* – приносити, приводити → *durch//br'ingen* – проводити (час). Префікс **durch-** при поєднанні з ТО кореневого дієслова в економічній термінології має значення «ретельно виконаної дії».

2. $MM_2SV_{st} = \text{Präf.}_{\text{über-}} + SV_{st}$: *bieten* (a, e) – пропонувати → *über//b'ieten* – пропонувати більш вищу ціну (ніж хто-небудь); *schreiten* (i, i) – крокувати → *über//schreiten* – перевищувати (повноваження); *steigen* (ie, ie) – підніматися → *über//stéigen* – перевищувати (витрати); *tragen* (u, a) – гнати → *über//trágen* – переносити (наприклад, підсумкову суму); *halten* (ie, a) – тримати → *über//hálten* – (дорого) запрошувати (з кого-небудь); *denken* (a, a) – думати → *über//dénken* – продумати (план). Префікс **über-** при поєднанні з ТО кореневого дієслова в економічній термінології має значення дії протягом часу або дії, завершеної в часі.

3. $MM_4SV_{st} = \text{Präf.}_{\text{unter-}} + SV_{st}$: *brechen* (a, o) – ламати → *unter//bréchen* – (при) зупиняти (торги); *bieten* (a, e) – пропонувати → *unter//biéten* – збивати (наприклад, ціну); *schreiten* (i, i) – крокувати → *unter//schréiten* – не використовувати (відпущені засоби); *treiben* (ie, ie) – гнати, виганяти → *unter//tréiben* – занижувати (ціни); *halten* (ie, a) – тримати → *unter//hálten* – мати на утримуванні (кого-небудь). При поєднанні ТО кореневих дієслів із префіксом **unter-** утворюються дієслова, які мають значення «контакту, укріплення, з'єднання».

4. $MM_4SV_{st} = \text{Präf.}_{\text{um-}} + SV_{st}$ із префіксом **um-**: *laufen* (ie, a) – бігати → *um//láufen* – бути в обігу (про гроші); *schreiben* (ie, ie) – писати → *um//schréiben* – описувати. Префікс **um-** виражає рух/дію, зміну розташування об'єкта в просторі або рух навколо об'єкта.

5. $MM_4SV_{st} = \text{Präf.}_{\text{hinter-}} + SV_{st}$ із префіксом **hinter-**: *bringen* (a, a) – приносити → *hinter//br'ingen* – доносити; *gehen* (i, a) – ходити → *hinter//géhen* – зловживати (чією-небудь) довірою; *halten* (ie, a) – тримати → *hinter//hálten* – приховувати (податки); *treiben* (ie, ie) – гнати → *hinter//tréiben* – завадити здійсненню (наприклад, планів); *ziehen* (o, o) – тягти → *hinter//z'iehen* – приховувати (наприклад, гроші), ухилятися від сплати (наприклад, податків); *bleiben* (ie, ie) – залишатися → *hinter//bléiben* – не здійснитися (про яку-небудь справу). Префікс **hinter-** при поєднанні з ТО кореневого дієслова в економічній термінології має значення розташування, напрямку або позиції та її зміни.

6. $MM_4SV_{st} = \text{Präf.}_{\text{wider-}} + SV_{st}$ із префіксом **wider-**: *raten* (ie, a) – радити → *wider//ráten* – відрадити; *rufen* (ie, u) – кричати → *wider//rúfen* – скасовувати (розпорядження, наказ); *streiten* (i, i) – сперечатися (про що-небудь) → *wider//streiten* – суперечити. При поєднанні ТО кореневих дієслів із префіксом **wider-** утворюються дієслова, які мають значення негативної оцінки або негативної дії.

Архітектоніка ТО префіксальних сильних дієслів характеризується наявністю в їхніх СР віддієслівних похідних іменників, які утворені за чотирма словотвірними моделями:

1. $CM_2:SN=SN:SV(\text{Präf.}+SV_{st})+en$ – модель віддієслівних безафіксно-похідних іменників із незмінним коренем (SV_{st}) – субстантивацією інфінітива префіксального сильного дієслова: *unter//fangen, sich* – ужити заходів (до чого-небудь) → *das Unterfangen* – підприємство; *unter//nehmen* – починати (що-небудь), братися (до чого-небудь) → *das Unternehmen* – підприємство.

2. $CM_2:SN=SN:SV_{in.f}((\text{Präf.}+SV_{st})\rightarrow SN)$ – модель віддієслівних безафіксно-похідних іменників, утворених шляхом конверсії ТО інфінітива префіксальних сильних дієслів: *durch//schlagen* – пробивати наскрізь → *der Durchschlag* – копія (наприклад, машинописна); *über//schlagen* (u, a) – складати приблизний розрахунок → *der Überschlag* – приблизний розрахунок; *um//schlagen* (u, a) – за-

вертати (товар) → *der Umschlag* – оберт (наприклад, засобів); *wider//rufen* (іє, у) – скасовувати (наприклад, платіжний документ) → *der Widerruf* – скасування (у чековому оберті);

3. $CM_3:SN=SN:SV_{imp}((Präf.+SV_{st+})→SN)$ – модель віддієслівних безафіксно-похідних іменників, утворених шляхом конверсії ТО претерита префіксальних сильних дієслів: *wider//stehen* – *wider//stand* – *wider//standen* – протистояти (чому-небудь) → *der Widerstand* – опір; непоко́ра; *durch//schneiden* – *durch//schnitt* – *durch//schnitten* – пересікати → *der Durchschnitt* – розріз.

Шляхом конверсії основ претерита утворюються віддієслівні безафіксно-похідні іменники, як правило, від претеритів префіксальних сильних дієслів, у яких основа претерита кореневого сильного дієслова має співвідносний із нею іменник, утворений унаслідок конверсії: *wider//stehen* – *wider//stand* – *wider//standen* ← *der Widerstand* – *stehen-stand* – *gestanden* ← *der Stand*.

4. $CM_3:SN=SN:SV(Präf.+SV_{st+})→SN$ – модель віддієслівних безафіксно-похідних іменників, утворених шляхом конверсії ТО префіксальних сильних дієслів із супутнім чергуванням кореневого голосного: *durch//fließen* – *durch//floß* – *durch//flossen* – протікати (через що-небудь) → *der Durchfluß* – протікання; *über//ziehen* – *über//zog* – *über//zogen* – переїжджати – *der Überzug* – пакувальна тканина.

Утворення віддієслівних іменників шляхом конверсії із супутнім чергуванням кореневого голосного спостерігаємо в СР тільки тих сильних префіксальних дієслів, у складі яких кореневі сильні дієслова мають співвідносні з ними безафіксно-похідні іменники, утворені шляхом конверсії із супутнім чергуванням кореневого голосного: *über//ziehen* – *über//zog* – *über//zogen* – переїжджати → *der Überzug* – пакувальна тканина, *ziehen, zog* – *gezogen* – тягти → *der Zug* – рух; – транзит; *durch//gehen* (і, а) – бути прийнятим (про пропозицію) → *der Durchgang* – транзит (вантажів).

5. $CM_6:SN=SN:SV(Präf.+SV_{st+})+Suf_{-er}$ – модель віддієслівних суфіксальних іменників із суфіксом **-er**, утворених від ТО префіксальних сильних дієслів: *unter//nehmen* (а, о) – починати (що-небудь) → *der Unternehmer* – підприємець.

Отже, у результаті словотвірного аналізу (бінарного ступеневого членування похідних слів) на безпосередньо складові компоненти і словотвірного моделювання лексики встановлені словотвірні моделі, за якими утворюються похідні іменники в сучасній німецькій економічній лексиці [3, с. 108].

Виявлення та вивчення словотвірних потенцій твірних основ префіксальних дієслів, які співвідносяться із твірними основами похідних слів і термінів, дозволяють підійти до вивчення словотворення в напрямку від твірних основ до співвідносних із ними за структурою і семантикою основ похідних і складних слів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зиндер Л. Р. Современный немецкий язык / Л. Р. Зиндер, Т. В. Строева. – М. : Изд-во иностр. лит., 1975. – 420 с.
2. Новак Г. Ф. Структурні та семантичні особливості німецьких дієслів з першим безпосереднім складником *durch-*, *unter-*, *über-*, *um-*, *hinter-*, *wider-*, *wieder-*, *voll* : автореф. на здобуття наук. ступ. канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Г. Ф. Новак, 2001. – 19 с.

3. Степанова М. Д. Методы синхронного анализа лексики / М. Д. Степанова. – М. : Высш. шк., 1968. – 200 с.
4. Степанова М. Д. Теоретические основы словообразования в немецком языке / М. Д. Степанова, В. Фляйшер – М. : Высш. шк., 1984. – 264 с.
5. Griesbach H. 4000 deutsche Verben: ihre Formen und ihr Gebrauch / H. Griesbach, G. Uhlig. – Ismaning : Max Hueber Verlag, 1991. – 173 s.
6. Stepanova M. D. Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache / M. D. Stepanova, I. I. Černyševa. – [2. verbessert. Aufl.] – М. : Vysšaja Škola, 2003. – 247 s.

ЛАРИСА ВОЛОВИК

**ОСОБЕННОСТИ ПРЕФИКСАЛЬНЫХ ГЛАГОЛОВ
В НЕМЕЦКОЙ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ТЕРМИНОЛОГИИ**

В статье рассматриваются особенности словообразовательной структуры и семантики префикса префиксальных глаголов – экономических терминов с префиксами durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-.

Ключевые слова: словообразовательная модель, словообразовательное значение, микромодель, производящая основа, производная основа.

LARYSA VOLOVYK

**THE PECULIARITIES OF PREFIXED VERBS IN GERMAN ECONOMIC
TERMINOLOGY**

The article is devoted to the studies of characteristics of word-formative structure and semantics of German prefixed verbs – economic terms with prefixes durch-, unter-, über-, um-, hinter-, wider-, wieder-.

Key words: derivational pattern, derivational meaning, micro pattern, derivational stem, derived stem.

Одержано 2.02.2015 р.